

N. TÓTH ANIKÓ

BESZÉLGETÉS SZVORÁK ZSUZSÁVAL AZ ISKOLAI SZÍNJÁTSZÁS VARÁZSÁRÓL

■ **Miért alapít az ember iskolai színjátszócsoporthoz?**

■ Amikor elvégeztem az egyetemet és megkezdtem a tanítást Füleken, az akkori magyar tanítási nyelvű alapiskolában, a kollégák kérésére bekapcsolódtam 3 színjátszócsoporthoz munkájába is, de mivel más elképzelésem volt a drámapedagógiáról, inkább egy új csoportot alakítottam, Zsibongó Kisszínpad névvel. Kerekes Éva kolléganőmmel éveken keresztül együtt rendeztünk. Számítalan díjjal büszkélkedhetett a csapat, kiváló gyermekekkel játszottunk.

■ **Hogyan építed fel a csoportot? Mivel fogod meg a diákokat?**

■ Régebben még volt formális „felvételi”, de soha senkit sem küldtünk el, mert mindenkinek helye lett az új darabban. Kinek-kinek mi állt jobban, ismertem a diákokat, hiszen tanáruk is voltam. Maga a játékfolyamat, az együttalkotás öröme fogja meg őket, nem személyesen én. Egymást fogják meg, egymást keresik, csapatot kreálnak.

■ **Mi történik az „évad” elején?**

■ Mindig értékelés van először, az előző évi munka elemzése, a felvett filmek, próbajelenetek megtekintése, megbeszélése fontos a számunkra. A

hibáinkból, kudarcainkból is tanulunk, megbeszéljük a következő évad lehetőségeit, ötletekkel dobálódzunk, részleteket olvasunk fel. Megtekintünk egy-két régebbi felvételt is.

■ **Mi alapján választasz darabot vagy témát?**

■ Mindig a csapathoz mérten választunk darabot: épp mennyi a fiú, mennyi a leány, sok-e a falusi, győzni fogjuk-e a délutáni próbákat, mennyi újonc jelentkezett a csapatba. Majd a témafelvetéseket megbeszélve döntünk. Aztán természetesen el is vetünk vagy abba is hagyunk 1-2 darabot, és újat kezdünk.

■ **Előfordult-e, hogy a darabválasztás ellenállásba ütközött a csoporttagoknál? Olyankor mi a teendő?**

■ Természetesen búcsúztunk már el darabtól. Volt, hogy beletörött a bicskánk. Hiába volt nekem nagy kedvem hozzá, de a diákok leszavaztak. Olyankor kis csúszás lett, de megérte mindig rájuk hallgatni. Mert különben nem tudtak volna partnereim lenni az alkotásban. Én ugyanis olyan pedagógus vagyok, hogy nem tudok egyedül alkotni, csak csapattal. Csak együtt ötletelve. Sokkal izgalmasabb, mint csupán idomított gyermekmasszát látni a színpadon.

■ **Különböző műfajokkal dolgoztál az évek folyamán: a repertoárdobban van klasszikus dráma, mesefeldolgozás, ballada- vagy regényadaptáció, elbeszélő költemény színpadra alkalmazása és sorolhatnám. Melyikben mi a kihívás?**

■ Mindegyikben ugyanaz: egy új művet megalkotni a meglévő szövegből, életre kelteni a hangokat, betűket, varázsolni hozzá látványt, zenét, kosztümöt, mozgást. Az ember mindegyikkel megkínlódik, pokolra megy. De csak ebből születik a gyönyör, csak így válik új műalkotássá a műalkotás.

■ **Értelmezés és játék – hogyan érvényesülnek ezek a próbákon?**

■ Sokat beszélgetünk, sokat vitatkozunk. Egyre kevesebbet olvasnak a gyerekek, ezért sok értelmezésre van szükség. Meg aztán a szövegtanulás előtt kell a hangsúlyos részeket kiemelni, a tetőpontot megtalálni. Néha másképp látják a művet, mint én... nem igyekszem őket mindig meggyőzni, hiszen épp attól lesz érdekes, hogy az ő szemük, lelkük sokszor tisztább a felnőttekénél. Ez a munkafolyamat adja nekem a legtöbbet. Ahogy megvilágosodnak, ahogy megtalálják az értelmét a szövegnek. Nagyon okos gyermekekkel dolgozhattam mindig. Mintha mágnesként vonzanánk egymást a diákokkal. Én is keresem a társaságukat, ők is az enyémet.

■ **A dramaturgiai munkát te végzed. Milyen nehézségekkel, illetve inspirációkkal nézel szembe dramaturgként?**

■ Nos, azt nagyon keservesen végzem. Ez külön szakma. Nem értem, csak érzem... ha pedig nem érzem, akkor segítséget kérek. Nagyon jó barátom, Mizser Attila többször is segített a dramaturgiában, ő nagyon tehetséges és Apropó-rajongó. Jó együtt dolgozni vele. Sokszor pedig magától alakul.

■ **Előadásaid fontos eleme a látvány, a kellékek, jelmezek, díszletek, mozgás, koreográfia. Ennek megteremtésében van-e segítséged?**

■ Nagyon szerencsésnek mondhatom magunkat, hiszen az Apropó tagsága között több örökös művész tagunk is van. Ezek Énekes István, Fero Mráz és Janka Bialová barátaink. Ők nagyon képzett, profi szakemberek, akikkel szeretünk egy húron pendülni. Ők segítik a látványt megteremteni. Több évtizede együtt dolgozunk, nevetve mondják, hogy jön a tavasz, mert Zsuzsa elkezdett dolgozni. Munka van!!! Barátok vagyunk évek óta, és bár rengeteg elfoglaltságuk van, de a Zsibongó Kisszínpad és az Apropó Kisszínpad miatt félretereszik azt. A családom után ők az elsők, akiket a fesztiválok alkalmából hívunk, értesítjük őket az előadás sikeréről vagy épp sikertelenségéről. Janka érzékeny művész, vele a lírai hangulat megteremtésekor ötletelgetünk, Fero pedig verbő humorral megáldott művész, ő a jókedvet erősíti fel a játékainkban. Énekes István profi táncos és koreográfus, szintén minden évben szívesen látott vendég Füleken, hiszen valóban gyakran ötvözzük táncsal, zenével az előadásainkat. Tömegmozgatásban pedig zseniális. Imádják őt a színjátszóim. Egy püsszérés sincs az ő látogatásakor.

■ **Mi a próbafolyamat legizgalmasabb része?**

■ Számomra az elemzés a legizgalmasabb, hiszen ezzel tanítom is őket, vevő vagyok a fiatalok humorára, iróniájára is. A szereplők részére pedig a végső simítások a legizgalmasabbak, amikor már ők is meglátják azt, amit addig csak magyaráztam, és csak én láttam lelki szemem előtt, hogy milyen jó kép is lesz, milyen látványos lesz ez vagy az a megoldás.

■ **Melyik a legnehezebb szakasz?**

■ A kezdet rettenetesen nehéz, hiszen elképzelésem van, de megoldani nem mindig tudom azt, amit szeretnék. Sokszor egy próbán csak egy képet tudunk

megoldani, pedig legalább ötöt betervezek. Amikor már 10–12 kép elkészül, visz bennünket a lendület, ráéreznek ők is, és tobzódnak az ötletekben.

■ **Két csoportot működtetsz hosszú idő óta, a kiskamasz Zsibongót és a nagykamasz Apropót. Van „leltárad” a két csoport tevékenységéről? Hány bemutatonál, előadásnál tartotok?**

■ 1986-ban alakult a Zsibongó, és 1993-ban voltunk az Apropóval először versenyezni. Azóta minden évben 2 darabot rendezek minimum, de volt év, hogy 3 csoportot éltettem és 4 darabot rendeztem. De a színjátszóim ezenkívül nagyon sok szerkesztett műsorban lépnek fel, segítenek az ünnepi műsorok elkészítésében is. Több mint 10 generáció nőtt már fel a kezem alatt, jelenleg is olyan csodálatos, hogy már a gyermekeiket tanítom, és ők is játszanak, mert ahogy mondják: anyáék azt mondták, hogy a színjátszásban nagyon kreatív a társaság, sokat tanulsz majd, lányom, fiam.

■ **Mi a hasonlóság, illetve a különbség a két generáció között a színjátszás, színészvezetés terén?**

■ A kicsikkel sokat kell lelkiznem, magyaráznom. Gyakran együtt játszom velük én is, hogy lássák a példát. Őket bátorítani kell, az önbizalmukat növelni, biztatni. A nagyok már a játszótársaim. Tőlük én is sokat tanulok, velük együtt lenni és alkotni egyenlő a fiatalító elixírrrel.

■ **Milyen fellépési lehetőségeitek vannak?**

■ Mi főleg a környék kis- és nagyiskolásainak készítjük a darabjainkat, de természetesen a versenykedvünk nagy, ezért fesztiválokra is benevezünk vagy meghívást kapunk. Szeretjük megnézni mások rendezéseit, épp aktuális darabjaikat. A Duna Menti Tavasz, a Jókai Napok, az Egressy Béni Fesztivál, a Fesztiválgőztesek Fesztiválja, a Zsámbéki Nemzetközi Fesztivál, a hazai Ságraforgó, az Őszi Színházi Fesztiválok mind lehetőséget adnak a bemutatkozásra, a közönséggel való találkozásra.

■ **Miért tartod fontosnak a fesztiválozást, szakmai megmérettetést a saját magad szempontjából, illetve a diákok szempontjából?**

■ Én autodidakta módon tanultam a rendezést, sokat tanulok a fesztiválokból. Rácsodálkozom rendezőtársaim kreativitására, pontos munkájára. A

gyerekek leleményességére. Ez egyfajta táplálék, elemőzsia a tarisznyamba. Mindig emlékképeket őrizgetek a fesztiválokról, hiszen nekem szakmailag ez nyújt legtöbbet. A zsűri véleményére is nagyon kíváncsi vagyok, az értékelésekből is sokat tanulunk. Pedig fáj a lelkünk, ha kemény a kritika, de mégis ki vagyunk éhezve a visszajelzésre, hogy szakmailag ismét tovább építkezhessünk.

■ **Vannak-e szertartásaitok?**

■ Szép hagyományt éltetünk, hiszen minden évben ballagás előtt mi már elkészönünk a negyedikes színjátszóinktól. Színidiplomát kapnak, és ezt a budapesti Nemzeti Színház előtt vagy benn a színházban kapják meg. Ez a diploma igazolja, hogy ők már örökös tagjai a csoportnak. Mindig színházlátogatással kötjük össze az eseményt és budapesti meglepivel.

■ **Mi számít sikernek számodra ebben a tevékenységben? Mire vagy a legbüszkébb?**

■ Arra vagyok a legbüszkébb, ha színházba megyek, viszontlátom a színjátszóimat, hiszen megszerették a kultúrát. Nagyon örvendek annak, hogy sok diákom rendez vagy műsorokat szerkeszt. Gyetvai Viki és Bódi Andrea pl. komoly színházi alakítást nyújtanak, illetve bábozással foglalkoznak. Közösséget éltetnek, mert emlékeznek, milyen jó is együtt megélni az élményeket. Osztálytalálkozókon meglepődve hallgatom, hogy még mindig tudják idézni a régi szövegeket, anekdotáznak a bakikon, boldogsággal töltődnek fel még az emlékekből is.

■ **Melyek a legkedvesebb bemutatóid?**

■ Mindig a Jókai Napokon izgulunk a leginkább. Itt olyan komoly szakmai értékeléseket kapunk, hogy nehéz megfelelni. Ezt a diákok is érzik, és anyait-apait beleadnak az előadásba. Én a függőny mögött halálra izgulom magam, hogy minden jól sikerüljön, hogy hatalmas taps jutalmazza meg őket.

■ **Színjátszóid közül profi színészek is kikerültek. Meséj róluk egy kicsit: milyenek voltak diákszínháziak?**

■ Kerekes Vica nagyon kreatív volt, pontosan dolgozott és maximalistaként. A szöveget pár napon belül megtanulta. Már kicsi korában is gyönyörűen mozgott, akrobatikus mutatványokra is képes volt. Rendezői véná-

val is rendelkezett, ha hiányoztam, tovább is rendezte a darabot. Ha nem tudtam elmenni a fesztiválra, elmesélték, hogy mit alakítottak még át. Néha nagyon meglepett. És a zsűrit is!

■ **Milyen az, amikor rendezőként versenyben vagy egy fesztiválon egy volt színjátszóddal?**

■ Áldom a sorsot, hogy pl. egy testnevelő tanár, Laboda Róbert ilyen komoly felkészítő tanárrá vált, versmondással, prózamondással, versírással is foglalkozik. Nagyon pontos rendező, sok szimbólumot használ. Mozgatásban, koreográfiában is szenzációs. Mindig nagyon várom a rendezését. Jobban szorítok neki, mint magamnak. Már többször is volt módunk osztozni a fődíjon vagy a gyémántsávos elismerésen. Mindketten nagyon boldogok voltunk. Rakottyay Katika érzékeny lelkét pedig imádom a darabjaiban. Ő is kiváló rendező. Volt év, hogy mindhárman megmérettünk a Duna Menti Tavaszon.

■ **Azok számára, akik nem lépnek profi színészi pályára, milyen hozadéka lehet a gyerek- vagy diákszínjátszásnak?**

■ A diákszínjátszás azért fontos, hogy közösségben boldogsághormonnal töltekezzenek. Bátorodjanak, megtanuljanak érvelni, kiállni magukért, meggyőzni másokat. Hogy összeszedetten tudjanak megnyilvánulni. Sok diákom lett tanár, ebben a szakmában nagyon fontos a szép, tiszta beszéd, a határozottság. Szalagavatói műsorokban rögvést észrevehető, hogy valaki apropós vagy nem. De számomra az is lényeges, hogy kultúrát szerető, irodalmat pártoló, verseket olvasó, hallgató orvosok, mérnökök, szakemberek váljanak belőlük.

■ **Megfogalmaznád rendezői „ars poeticád”?**

■ Én azt gondolom, hogy csakis szeretettel, odaadással lehet jól nevelni. Ezért próbálom a színjátszóim életét hatványozott figyelemmel kíséreni, problémáik megoldásában segíteni őket. Megölelni, megdicsérni, mert tudom, az mindig balzsam a lelküknek. Tehát a szeretet az én ars poeticám az életben és a rendezésben is.

G. GÖDÉNY ANDREA

SZÍNHÁZ/ÉLMÉNY/OLVASÁS

Ha valamennyire is fontosnak tartjuk a literációs képességek megőrzését a netgenerációk körében, nem hagyhatjuk figyelmen kívül a színházi élményekben rejlő lehetőségeket. Az élménygyűjtést nem lehet eléggé korán kezdeni, noha még ma is találkozhatunk itt-ott azzal az Obraszcov nyomán elterjedt tévhitel, hogy hat éves kor alatt káros volna a színház; és szakemberek között is szép számmal akadnak olyanok, akik nem javasolják, hogy négy-öt éves kor alatti gyerekeket színházba vigyünk. Ám egyre többeket győz meg a Novák Jánosnak és a Kolibri Színháznak köszönhetően Magyarországon is terjedő, skandináv eredetű ún. csecsemőszínházi kezdeményezés arról, hogy van létjogosultsága a legkisebbek (0–3 évesek) színházának. Persze, az ilyesfajta előadások sokban különböznek attól, amit hagyományos színházi előadáson értünk; még annak bábszínházi változatától is, amit korábban a legfiatalabbak (4–5 évesek) számára elgondolt a szakma. A gyerek- és ifjúsági színházak világszervezete: az ASSITEJ keretében, norvég kezdeményezésre indult mozgalom, a *Glitterbird – művészet a legkisebbeknek* európai uniós projekt keretében teljessé lett ki.

A CSECSEMŐSZÍNHÁZ SAJÁTOSÁGAI

A legkisebbek – ebben a vonatkozásban nem különbözve a felnőttektől – két dolgot keresnek a színházban: az ismerős, megnyugtató elemeket, amelyek a ráismerés örömet biztosítják és biztonságot adnak; de az is fontos, hogy meglepetésekkel szolgáljon az előadás. A csak ismerős elemekből építkező játék unalmas; a kizárólag ismeretlen elemekből álló: riasztó. Az egyensúly csak intuícióval teremthető meg, s ez elsősorban a színházi szakemberek feladata, de teamszerű együttműködésben a korosztállyal professzionálisan foglalkozó szakemberekkel (pszichológusokkal, művészetpedagógusokkal, csecsemőgondozókkal) – ahogy ez a *Glitterbird*-programban is történt.

A »csecsemő-előadások« teljes mértékben figyelembe veszik, hogy ennek a korosztálynak a figyelmét nem

a sztori köti le, hanem a „jól megfigyelhető elemekből álló cselekvések füzére”; s hogy figyelme véges: a legintenzívebb, legizgalmasabb előadás sem lehet hosszabb fél óránál. Természetesen nincs teljes sötétség, sem váratlan és erős fény- és hangeffektek; a gyerekek jöhetnek és mehetnek, meg is szólalhatnak, előadás után pedig kipróbálhatják a játékokat. A tér kicsi és intim, nem pusztán a gyerekszínházi paradigmaváltás okán, mely váltás a kamaraszínházi formákat preferálja az intenzív hatás és befogadás érdekében a nagyobbaknak szóló előadásokon is (Sándor, 2006); a korosztály számára oly fontos „méretarányos tér” kívánalma is ezt követeli. A barátságos környezet megteremtéséhez hozzájárul a fények, színek és anyagok harmóniája, a variabilis nézőtér, a gyerekülések, párnák, kispadok.

Mindez együtt olyan sűrített valóságot hoz létre, ami fölülírja például azt a nézetet, hogy hároméves kor előtti emlékek jellemzően nem idézhetők fel. Novák János beszámol róla, hogy több előadásukra járó szülő jelezte, hogy az egy éves korban látottakról kétévesen (vagy még később) elkezdtek otthon beszélgetni a gyerekek, ami mutatja az élmény nyomhagyó erejét (Novák, 2006). A tapasztalatok szerint a »csecsemőszínházi gyerekek« hamarabb tanulnak meg beszélni, és nagyobb szókinccsel rendelkeznek, mint ilyen élményben nem részesülő kortársaik (Novák, 2006), aminek egyértelmű hozadékai vannak a frusztrációmentes és sikeres írás- és olvasás-elsajátítás számára.

AZ ÓVODÁSOK SZÍNHÁZA

Kétségtelen, hogy a korai színházi élmények elsősorban családban megszerezhetők; ám a koragyermekkori művészeti nevelési programok tapasztalatai, jelentősége fontos tudása az intézményi nevelés szakembereinek, hiszen elképzelhetetlen nélkülük innovatív hátránykompenzáció, beleértve azt a hátrányt is, amit a digitális környezet előnyei jelentenek a literációs képességek, szokások alakulására nézve. Márpedig a nemzetközi kutatások, összehasonlító vizsgálatok egyértelműen mutatják, hogy azok az országok